

एसएलसी परीक्षा
विशिष्टीकरण तालिका, २०६५
शिक्षा (ऐच्छिक द्वितीय)

परिचय

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम ढाँचाअनुसार ऐच्छिक द्वितीय पत्रका रूपमा रहेको शिक्षा विषयको पाठ्यक्रमले प्राथमिक तहमा शिक्षणसिकाइ प्रक्रिया सञ्चालन गर्न आवश्यक ज्ञान, सीप प्रदान गर्न सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षा गरेको हुनाले यस विषयको मूल्याङ्कन प्रक्रियाले पनि उक्त ज्ञान, सीपको मूल्याङ्कन गर्न आवश्यक देखिन्छ । यसै कुरालाई दृष्टिगत गरी यस विषयलाई सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक गरी दुई भागमा बाँडिएको छ । नेपाल सरकारबाट मिति २०६३।७।१४ मा कक्षा १० को पाठ्यक्रममा आधारित भई एसएलसी परीक्षा लिने निर्णय भएकाले कक्षा १० को पाठ्यक्रमका आधारमा एसएलसी परीक्षा लिने प्रयोजनका लागि विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरी शैक्षिक सत्र २०६३ देखिको एसएलसी परीक्षामा कक्षा १० को पाठ्यक्रमका आधारमा परीक्षा लिइँदै आएकोमा शैक्षिक सत्र २०६५ देखि यस विषयको पाठ्यक्रममा भएको परिमार्जनअनुसार विशिष्टीकरण तालिकामा पनि परिमार्जन गरिएको छ । सैद्धान्तिकतर्फ ७५ प्रतिशत र प्रयोगात्मकतर्फ २५ प्रतिशत अङ्कभारको मूल्याङ्कन प्रक्रिया पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको छ ।

यस विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार सैद्धान्तिक परीक्षाका लागि मूलतः ज्ञान, बोध, व्याहारिक सीप र समस्या समाधान तहका प्रश्नहरू सोधिने छ । यस विषयमा सैद्धान्तिकतर्फ जम्मा १७ ओटा प्रश्न सोधिने छन् । तीमध्ये पाँचओटा प्रश्न ज्ञान, बोध तहका अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न सोधिने छन् भने ज्ञान, बोध तथा व्यावहारिक सीप तहका ५/५ ओटा प्रश्न छोटो उत्तर आउने खालका प्रश्न सोधिने छन् । त्यस्तै समस्या समाधान तहमा लामो उत्तर आउने दुई प्रश्न सोधिने छन् । त्यस्तै प्रयोगात्मक परीक्षाका लागि गर्नुपर्ने कार्यका बारेमा पनि सामान्य निर्देशिका प्रस्तुत गरिएको छ । एकाइगत रूपमा प्रश्नको प्रकार र सङ्ख्यासहित विशिष्टीकरण तालिका तल प्रस्तुत गरिएको छ :

विशिष्टीकरण तालिका, २०६५
(सैद्धान्तिक परीक्षाका लागि)

समय : २:१५ घण्टा

पूर्णाङ्क : ७५
उत्तीर्णाङ्क : २४

क्र.सं.	एकाइ	ज्ञान, बोध तह			व्यावहारिक सीप		समस्या समाधान	
					छोटो उत्तर आउने प्रश्न		लामो उत्तर आउने प्रश्न	
		अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न	छोटो उत्तर आउने प्रश्न	पूर्णाङ्क	प्रश्न सङ्ख्या	पूर्णाङ्क	प्रश्न सङ्ख्या	पूर्णाङ्क
१	शिक्षाको परिचय	अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न ५ प्रश्न	१	५				
२	शैक्षिक संरचना र शिक्षा विकासका लागि भएको प्रयासहरू		१	५				
३	बालविकास		१	५				
४	पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री				१	५		
५	शैक्षणिक योजना र कक्षाकोठा व्यवस्थापन						१	१०
६	शिक्षण विधि र शैक्षिक सामग्री				१	५		
७	विद्यार्थी मूल्याङ्कन						१	१०
८	असल विद्यार्थी तथा शिक्षकका गुणहरू					१	५	
९	विद्यालयमा सञ्चालन गरिने अतिरिक्त/ सहक्रियाकलाप							
१०	सिकाइ र उत्प्रेरणा		१	५				
११	शिक्षक शिक्षा				१	५		
१२	शिक्षा र अधिकार				१	५		
१३	विद्यालय र समुदाय							
१४	नेपालका शैक्षिक प्रशासनसम्बद्ध निकायहरू		१	५				
	जम्मा	५	५	२५	५	२५	२	२०

प्रश्न सङ्ख्या र अङ्क तथा समय विभाजन

प्रश्नका किसिम	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्कभार	जम्मा अङ्कभार	प्रति प्रश्न समय	जम्मा समय
१. अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न	५	१	५	२ मिनेट	१० मिनेट
२. छोटो उत्तर आउने प्रश्न	१०	५	५०	९ मिनेट	९० मिनेट
३. लामो उत्तर आउने प्रश्न	२	१०	२०	१७.५ मिनेट	३५ मिनेट
जम्मा	१७		७५		२ घण्टा १५ मिनेट

द्रष्टव्य :

१. ज्ञान तथा बोध तहमा तथ्य, सूचना, व्याख्या र वर्णन गर्ने खालका प्रश्नहरू सोधिने छन् ।
२. व्यावहारिक सीप तहमा विद्यार्थीले प्राप्त ज्ञान, सीपको प्रयोग गर्ने तथा संयोजन गर्ने व्यावहारिक क्षमतासम्बन्धी प्रश्नहरू समावेश गरिने छ ।
३. समस्या समाधानअन्तर्गत समस्यामूलक तथा घटनामा आधारित व्यावहारिक प्रश्नहरू सोधिने छ ।
४. एकाइ ८ र ९ तथा एकाइ १३ र १४ बाट वैकल्पिक प्रश्न दिई प्रत्येक एकाइबाट १/१ प्रश्न सोध्ने र ती दुई एकाइमध्येका प्रश्नबाट एउटाएउटा मात्र प्रश्नको उत्तर दिनुपर्ने छ ।
५. सैद्धान्तिक परीक्षा ७५ अङ्कको र प्रयोगात्मक परीक्षा २५ अङ्कको हुने छ ।

प्रयोगात्मक परीक्षा

पूर्णाङ्क : २५

उत्तीर्णाङ्क : १०

क्र.सं.	एकाइ/विषय क्षेत्र	क्रियाकलाप	पूर्णाङ्क	पाठ्यभार
१	पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्राथमिक तहको पाठ्यक्रमबाट कुनै एउटा विषयको कुनै एउटा एकाइमा आधारित भई पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन गरी सम्बन्धित एकाइका उद्देश्यहरू पहिचान गरी पाठ्यपुस्तकमा दिइएको विषयवस्तुले उक्त उद्देश्यहरू प्राप्त हुन सक्ने नसक्ने सम्बन्धमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने । ■ प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रमअनुसार सामाजिक अध्ययन, सिर्जनात्मक कला वा स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा विषयमध्ये कुनै एउटा विषयमा आफ्नो समुदायका लागि उपयुक्त हुने किसिमको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणमा संलग्न गराई नमुना पाठ्यक्रम तयार गर्न लगाउने । 	६	८
२	शैक्षणिक योजना र कक्षाकोठा व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> ■ दैनिक पाठ्ययोजना बनाई सूक्ष्म शिक्षण गर्न लगाउने 	३	४
३	शिक्षण विधि र शैक्षिक सामग्री	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रा.वि. तहका विभिन्न विषयमा प्रयोग हुने आधारभूत शैक्षिक सामग्री निर्माण, सङ्कलन र प्रयोग गर्न लगाउने । ■ शिक्षण सिकाइको क्रममा देखिएका कुनै एउटा समस्या पहिचान गरी समाधानका उपायबारे कक्षाकोठामा समूहगत अन्तरक्रिया गर्न लगाई प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने । 	५	६
४	विद्यालय र समुदाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो विद्यालयको व्यवस्थापनमा सघाउ पुऱ्याउने स्थानीय समुदाय वा कुनै एउटा निकायको भूमिका मूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन लेख्न लगाउने । ■ आफ्नो तथा घर परिवारबाट आफ्नो विद्यालयको व्यवस्थापनमा आफ्नो तथा घर परिवारबाट केकस्तो सहयोग पुगेको छ त्यसबारे प्रतिवेदन लेख्न लगाउने । 	४	५

५	असल विद्यार्थी तथा शिक्षकका गुणहरू	<ul style="list-style-type: none"> आफूलाई मनपर्ने कुनै एक शिक्षक (शिक्षकको नाम उल्लेख गर्न नचाहेमा उल्लेख नगरे पनि हुने) मन पर्नाका कारणहरू प्रतिवेदनमार्फत प्रस्तुत गर्न लगाउने (त्यस्तै गरी आफूलाई मन नपर्ने शिक्षकको बारेमा समेत प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न लगाउन सकिने छ तर शिक्षकको नाम उल्लेख गरिरहन जरुरी पर्ने छैन ।) 	३	४
६	विद्यार्थी मूल्याङ्कन	<ul style="list-style-type: none"> प्राथमिक तहका कुनै एउटा विषयमा शिक्षक निर्मित प्रश्नपत्र निर्माण गर्ने र उक्त प्रश्नका आधारमा उत्तर कुञ्जिकासमेत बनाउन लगाउने । 	४	५
		जम्मा	२५	३२

द्रष्टव्य :

१. प्रयोगात्मक परीक्षा विद्यालयले त्रैमासिक परीक्षामा १० प्रतिशत, अर्धवार्षिक परीक्षामा ३० प्रतिशत र वार्षिक परीक्षामा ६० प्रतिशत हुन आउने अङ्कका आधारमा प्रत्येक तीनतीन महिना पश्चात् लिन सकिने छ । पाठ्यपुस्तकमा व्यवस्था गरिएका सैद्धान्तिक पक्षलाई आधार मानी आवश्यकतानुसार प्रयोगात्मक परीक्षासम्बन्धी व्यवस्था विषय शिक्षकको पहलमा विद्यालयमा सञ्चालन गर्न सकिने छ ।
२. वाह्य प्रयोगात्मक परीक्षाका लागि सम्बन्धित विषय शिक्षकले अर्को एक शिक्षक (शिक्षा स्नातक र तालिम प्राप्त) को समेत सहयोग लिई मूल्याङ्कन गर्ने ।
३. माथि उल्लेख गरिएका एकाइ/विषय क्षेत्र र विषयवस्तुहरूका क्रियाकलाप नमुना मात्र हुन् । यथाशक्य पाठ्यक्रमका सम्पूर्ण एकाइहरूलाई आवश्यकतानुसार समेट्ने गरी शिक्षक स्वयम्ले अन्य यस्तै प्रयोगात्मक क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी विद्यालयमा अभिलेख राख्नुपर्ने छ ।
४. प्राइभेट परीक्षार्थीका लागि प्रयोगात्मक परीक्षासम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयले गर्नुपर्ने छ ।

नमुना प्रश्नपत्र

विद्यार्थीले उत्तर दिँदा पाठ्यपुस्तकबाट हुबहु सारेको जस्तो उत्तर नदिई सकभर आफ्नै शैली र ढङ्गमा मौलिक र सिर्जनात्मक उत्तर दिनुपर्ने छ र अङ्क दिँदा यस्ता उत्तरलाई प्रोत्साहन दिइने छ ।

समय : २:१५ घण्टा

पूर्णाङ्क : ७५

उत्तीर्णाङ्क : २४

सबै प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् ।

खण्ड - क (Group A)

तलका प्रश्नको अति छोटो उत्तर दिनुहोस् :

Give very short answers to the following questions:

१×५ = ५

१. प्राथमिक तहको विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष को हुन्छ ?
Who is the chairperson of school management committee in primary school?
२. सेवारत शिक्षकलाई दिइने तालिमलाई कस्तो तालिम भनिन्छ ?
Give the name of the training designed for inservice teachers?
३. कुन उमेर समूहको बालबालिकालाई पूर्व वाल्यावस्था भनिन्छ ?
What age group of children is known as early childhood stage?
४. प्राथमिक तहको नेपाली विषयको साप्ताहिक पाठ्यभार कति हो ?
How many weekly credit hours does the primary level Nepali subject carry?
५. सन् २००० मा सबैका लागि शिक्षासम्बन्धी विश्व सम्मेलन कहाँ भएको थियो ?
Where was the EFA 2000 World Conferences held?

खण्ड - ख (Group B)

तलका प्रश्नको छोटो उत्तर दिनुहोस् :

Give short answers to the following questions:

१०×५ = ५०

६. औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षाबीच कम्तीमा पाँचओटा बुँदामा फरक छुट्याउनुहोस् ।
Differentiate formal and non-formal education in five points.
७. नेपालको शैक्षिक विकासका सन्दर्भमा वर्तमान शिक्षाका चुनौतीहरूमध्ये कुनै पाँचओटा चुनौतीको सूची तयार गर्नुहोस् ।
Prepare a list of any five challenges related to the existing educational development in Nepal.

८. जन्मपश्चात् बाल विकासमा प्रभाव पार्ने कुनै पाँचओटा तत्त्वहरूको छोटकरीमा उल्लेख गर्नुहोस् ।
Briefly mention any five factors that affect child development after birth.
९. शिक्षक निर्देशिका भनेको के हो ? नेपालको सन्दर्भमा शिक्षक निर्देशिकाको कुनै तीनओटा आवश्यकता उल्लेख गर्नुहोस् ।
What is teachers' guide? Explain its importance in three point with reference to Nepal.
१०. शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा किन स्थानीय शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगमा जोड दिइन्छ ? पाँचओटा कारण लेख्नुहोस् ।
Why is the use of local instructional materials in teaching learning process emphasized? Give any five reasons.
११. असल शिक्षकमा हुनुपर्ने छओटा शैक्षिक गुणहरूको सूची बनाई एउटा असल शिक्षकमा नभई नहुने जस्तो लाग्ने कुनै एउटा शैक्षिक गुणको चर्चा गर्नुहोस् ।
Prepare a list of six educational qualities of a good teacher and discuss the most essential one.

अथवा (Or)

- विद्यालय बाहिर सञ्चालन गरिने अतिरिक्त क्रियाकलाप किन आवश्यक हुन्छन् ? यस्ता क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने प्रमुख तीन कुराहरू लेख्नुहोस् ।
Why are out of school co-curricular activities essential? Highlight any three major precautions that one has to consider while conducting the co-curricular activities.
१२. उत्प्रेरणा भनेको के हो ? उत्प्रेरणाका मुख्य तीनओटा महत्त्व लेख्नुहोस् ।
What is motivation? Write any three importance of motivation.
१३. तालिम अप्राप्त शिक्षकले भन्दा तालिम प्राप्त शिक्षकले प्रभावकारी शिक्षण गर्न सक्छ भन्ने तथ्यसँग तपाईं सहमत हुनुहुन्छ ? कुनै पाँचओटा तर्कद्वारा पुष्टि गर्नुहोस् ।
Do you agree that the trained teachers perform effectivety rather than untrained teachers? Justify it with any five reasons.
१४. विद्यालय सुधार योजना भनेको के हो ? विद्यालय सुधार योजनाका तीनओटा आवश्यकता लेख्नुहोस् ।
What is school improvement plan? Write any three necessities of it.
१५. जिल्ला शिक्षा समितिका मुख्यमुख्य पाँचओटा कार्यहरू उल्लेख गर्नुहोस् ।
Mention any five major functions of the District Education Committee.

अथवा (Or)

- विद्यालय व्यवस्थापन समितिका कुनै पाँचओटा प्रमुख कार्यहरू लेख्नुहोस् ।
Mention any five major functions of the School Management Committee.

खण्ड - ग (Group C)

तलका प्रश्नको लामो उत्तर दिनुहोस् :

Give long answers to the following questions:

२×१० = २०

१६. दैनिक पाठयोजना बनाई प्रयोग गर्ने शिक्षक र पाठयोजना नबनाउने शिक्षकको शिक्षणसिकाइमा देखिने अन्तर उल्लेख गरी पाठयोजना नबनाउने शिक्षकलाई पाठयोजना बनाई प्रयोग गर्नुपर्ने कारण उल्लेख गरी पाठयोजना बनाउन सुझाव दिनुहोस् ।

Explain the differences in teaching learning between the teacher who makes and uses the lesson plan and the teacher who does not make and use the lesson plan. Give suggestions to the teacher who does not make and use the lesson plan by giving appropriate reasons.

१७. परीक्षा र मूल्याङ्कनबीच पाँचओटा अन्तर देखाउनुहोस् । नेपालको वर्तमान विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गर्न कुनै पाँचओटा ठोस सुझाव दिनुहोस् ।

Differentiate between examination and evaluation in five points. Recommend any five reasons to improve the existing students' evaluation system in Nepal.

उत्तरपुस्तिका परीक्षण कुञ्जिका

खण्ड 'क'

- प्र.नं.१. “अभिभावकहरूले आफूहरूमध्येबाट छानी पठाएको व्यक्ति” लेखेमा - १ अङ्क
- प्र.नं.२. “सेवाकालीन तालिम” लेखेमा - १ अङ्क
- प्र.नं.३. २ वर्षदेखि ६ वर्षसम्मको उमेर समूहको बालबालिकालाई पूर्वाबाल्यवस्था भनिन्छ भन्ने लेखेमा - १ अङ्क
- प्र.नं.४. आठ (८) उल्लेख गरेमा - १ अङ्क
- प्र.नं.५. सेनेगलको ‘डकार’ उल्लेख गरेमा - १ अङ्क
- द्रष्टव्य : पूरा वाक्यमा उत्तर नलेखे पनि उत्तर मिलेमा पूरा अङ्क दिने ।*

खण्ड 'ख'

- प्र.नं. ६. औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षाबीच ५ बुँदासम्ममा फरक देखाएमा प्रति बुँदा एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क
- औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षाबीच फरक

औपचारिक शिक्षा	अनौपचारिक शिक्षा
१. औपचारिक संरचना, पाठ्यक्रम हुने ।	१. निश्चित संरचना नहुने र अनौपचारिक लचिलो पाठ्यक्रम हुने ।
२. निश्चित उमेर समूहको प्रतिनिधित्व गर्ने विद्यार्थी हुने ।	२. विभिन्न उमेर समूह र रुचि भएका व्यक्तिको प्रतिनिधित्व हुने ।
३. औपचारिक परीक्षा हुने ।	३. औपचारिक परीक्षा नहुने ।
४. यसमा समयको लचकता रहँदैन ।	४. यसमा समयको लचकता रहन्छ ।
५. यसमा निश्चित शिक्षक रहने ।	५. यसमा शिक्षक नभई सहजकर्ता हुने ।
६. औपचारिक विषयवस्तुमा जोड दिइने ।	६. जीवन र कामसँग सम्बन्धित शिक्षा हुने ।

अन्य यस्तै उपयुक्त बुँदामा फरक देखाएमा पनि उत्तरको स्तर हेरी अङ्क दिने ।

- प्र.नं. ७. नेपालको वर्तमान शिक्षका विभिन्न चुनौतीहरू भएको उल्लेख गर्दै कुनै ५ ओटा समसामयिक चुनौती लेखेमा प्रति चुनौती एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क

बुँदाहरू

- देशको राजनीतिक परिवर्तनले शिक्षा क्षेत्रमा प्रत्यक्ष असर पारेको
- सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम सही रूपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको
- आधारभूत तह (प्राथमिक शिक्षा) मा मातृभाषामा शिक्षा दिने व्यवस्था प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको
- शिक्षालाई मौलिक अधिकारका रूपमा स्थापित गर्न नसकिएको

- शिक्षामा सबैमा समानता र पहुँच पुऱ्याउन नसकिएको
- शिक्षा गुणस्तरीय हुन नसकेको
- शिक्षा सान्दर्भिक हुन नसकेको ।
अन्य उपयुक्त बुँदा उल्लेख गरेमा स्तर हेरी अङ्क दिने ।

प्र.नं. ८. जन्मपश्चात् बालविकासमा प्रभाव पार्ने कुनै पाँचओटा तत्त्व उल्लेख गरेमा प्रति तत्त्व एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क

बुँदाहरू

- परिवारको सामाजिक आर्थिक अवस्था
- परिवारको शैक्षिक अवस्था
- मायाममता र स्नेह
- साथी समूहको वातावरण
- सिकाइ तथा सामाजिकीकरणका तरिका
- उपयुक्त पोषण आदि ।

अन्य उपयुक्त तत्त्व उल्लेख गरेमा स्तर हेरी अङ्क दिने ।

प्र.नं. ९. शिक्षक निर्देशिकाको उपयुक्त परिचय दिएमा - २ अङ्क

- शिक्षक निर्देशिकाको आवश्यकताका तीनओटासम्म बुँदा उल्लेख गरेमा - ३ अङ्क

परिचय

- पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका उद्देश्य परिपूर्ति गर्नका लागि पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी प्रयोग गर्ने सघाउने महत्त्वपूर्ण शैक्षणिक सामग्री
- एक प्रकारको शिक्षक मित्र
- शिक्षण कार्यलाई सरल, सहज र प्रभावकारी बनाउने सघाउने सामग्री

आवश्यकता

- शिक्षण कार्यलाई योजनाबद्ध, उद्देश्यपूर्ण बनाउन
- शिक्षण गर्दा कुनकुन दिन, कुनकुन पाठ पढाउने, कस्तो उद्देश्य राख्ने, कस्ता शैक्षिक सामग्री प्रयोग गर्ने, कस्तो शिक्षणसिकाइ प्रक्रिया अपनाउने र मूल्याङ्कन कसरी गर्ने भन्ने निर्दिष्ट मार्ग निर्देशन प्राप्त गर्न
- विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण प्रक्रिया अपनाउन
- शिक्षणमा आइपर्ने समस्या समाधान गर्न

अन्य उपयुक्त बुँदा उल्लेख गरेमा उत्तरका स्तर हेरी अङ्क दिने ।

प्र.नं.१०. शिक्षणसिकाइ प्रक्रियामा स्थानीय शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगमा जोड दिनुका ५ ओटा कारण लेखेमा प्रति कारण एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क

बुँदाहरू

- स्थानीय सामग्री प्रयोग गर्दा विद्यार्थीको दैनिक जीवनमा परिचित वस्तु, सामग्री हुने भएकाले शिक्षण प्रभावकारी हुने
- स्थानीय स्रोत र साधनको प्रयोग गर्दा किफायती हुने
- महँगा तथा बढी मूल्य पर्ने शैक्षिक सामग्रीको विकल्पमा प्रयोग गर्न सकिने
- निर्माण र प्रयोग गर्न सहज र सजिलो हुने
- शिक्षक तथा विद्यार्थीको सक्रियतामा निर्माण र प्रयोग हुने
- स्थानीय साधन र स्रोतको सदुपयोग हुने आदि ।
अन्य उपयुक्त बुँदा लेखे पनि उत्तरको स्तर हेरी अङ्क दिने

प्र.नं.११.

- शिक्षकमा हुनुपर्ने ६ ओटासम्म शैक्षिक गुण लेखेमा प्रति गुणको ०.५ का दरले - ३ अङ्क
- कुनै एउटा महत्त्वपूर्ण गुणको चर्चा गरेमा - २ अङ्क

शिक्षकका शैक्षिक गुणहरू

- विषयवस्तुको राम्रो ज्ञान
- शिक्षण कौशल
- बालमनोविज्ञानको ज्ञान
- शिक्षा पद्धतिको ज्ञान
- शिक्षण विधि र शिक्षण सामग्रीको ज्ञान
- जिज्ञासु र अध्ययनशील
- उत्तरदायित्वको बोध
- प्रयोग र अनुसन्धानमा दक्षता
- सिकाइ प्रक्रियाको ज्ञान

अथवा

- विद्यालय बाहिर सञ्चालन गरिने अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनुका २ कारण उल्लेख गरेमा - २ अङ्क
- विद्यालय बाहिर सञ्चालन गरिने अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने प्रमुख ३ कुरा उल्लेख गरेमा - ३ अङ्क

कारण

- विद्यार्थीको चौतर्फी विकासमा सहयोग पुऱ्याउन
- बालबालिकालाई शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक विकासमा सक्रिय तुल्याउन आदि

ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

- सबै खालका विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउनुपर्दछ ।
- योजनाबद्ध तरिकाले अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ ।
- स्थानीय समुदायमा आधारित क्रियाकलापमा जोड दिनुपर्छ ।
- क्रियाकलाप सञ्चालनपश्चात् उचित मूल्याङ्कन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्छ आदि ।

प्र.नं.१२. उत्प्रेरणाको परिचय दिएमा - २ अङ्क
उत्प्रेरणाका तीनओटा महत्त्व लेखेमा - ३ अङ्क

परिचय

- सिक्नका लागि मानिसको भित्री मनले चाहना गरेको वा आन्तरिक प्रवृत्तिमा आएको जागरण ।
- मानिसले आत्मसुन्तष्टिका लागि गर्ने कुनै पनि कार्य वा व्यवहारमा आउने जागरण ।
- कुनै कार्य गर्न प्रोत्साहन गर्ने प्रक्रिया, आदि ।

महत्त्व

- व्यक्तिको व्यवहारमा परिवर्तनको परिमार्जन गर्न उत्प्रेरणाले सघाउने ।
- सिकाइमा ठीक व्यवहार छनोट गरी निरन्तरता दिन उत्प्रेरणाले सघाउने ।
- स्वसिकाइलाई उत्प्रेरित गर्न र निरन्तरता दिन सघाउने ।
- सिक्ने प्रक्रियालाई तीव्र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्न सघाउने ।

प्र.नं.१३ तालिम अप्राप्त शिक्षकले भन्दा तालिम प्राप्त शिक्षकले प्रभावकारी शिक्षण गर्न सक्ने कुरामा सहमति भई ५ ओटा तर्क दिएमा प्रति एक तर्कका लागि एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क

बुँदाहरू

- शिक्षणलाई अर्थपूर्ण सरल रोचक र उद्देश्यमूलक बनाउन सक्ने
- योजनाबद्ध शिक्षण गर्न सक्ने
- उपयुक्त उद्देश्य राखी सोअनुसार शिक्षण गर्न सक्ने
- उपयुक्त शैक्षिक सामग्रीको छनोट र प्रयोग गर्न सक्ने
- उपयुक्त शिक्षण विधि छनोट गरी विद्यार्थीको केन्द्रित शिक्षण प्रक्रिया अपनाउन सक्ने
- निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाउन सक्ने
- उपयुक्त विद्यार्थी मूल्याङ्कनका साथ पृष्ठपोषण प्रदान गर्न सक्ने

प्र.नं.१४.

- विद्यालय सुधार योजनाको परिचय दिएमा - २ अङ्क
- विद्यालय सुधार योजनाका तीनओटा आवश्यकता उल्लेख गरेमा - ३ अङ्क

परिचय

- विद्यालयको चौतर्फी विकासका लागि बनाइएको योजना
- विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक, गुणस्तरीय व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने उद्देश्यबाट निर्मित योजना
- स्थानीय सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा निर्माण कार्यान्वयन र अनुगमन मूल्याङ्कन गरिने योजना ।

आवश्यकता

- विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा समग्र पक्षमा गुणस्तरीय परिवर्तन ल्याउन
- विद्यालय र समुदायबीचमा सहसम्बन्ध कायम गरी विद्यालयको विकासमा सहभागिता जुटाउन
- स्थानीय स्रोत र साधनको उपयोग गर्न
- उपलब्ध साधन र स्रोतको योजनाबद्ध तरिकाले प्रयोग गरी उच्चतम उपलब्धि हासिल गर्न ।
- विकेन्द्रीकरणको मर्मअनुसार सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा शिक्षाको विकासमा सहभागिता जुटाउन
- अन्य यस्तै बुँदा लेखेमा स्तर हेरी अङ्क दिने ।

प्र.नं.१५ जिल्ला शिक्षा समितिका ५ ओटा कार्य लेखेमा प्रति कार्य एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क
कार्यहरू

- शिक्षासम्बन्धी जिल्लास्तरीय योजना तर्जुमा गर्नु
 - योजना अनुरूप शैक्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु
 - उच्च माध्यमिक विद्यालय खोलन सिफारिस गर्नु
 - अनौपचारिक शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम बनाउनु
 - शिक्षक तथा विद्यार्थी कल्याणका कार्यक्रम बनाउनु
 - विभिन्न परीक्षा मर्यादित र स्वच्छ वातावरणमा सञ्चालनमा सघाउनु
 - शिक्षासम्बन्धी विभिन्न सेमिनार, सम्मेलन, गोष्ठी सञ्चालन गर्नु
 - माथिल्ला निकायबाट दिइएका निर्देशन लागू गर्नु, आदि ।
- अन्य उपयुक्त कार्य लेखेमा पनि उत्तरको स्तर हेरी अङ्क दिने ।

अथवा

विद्यालय व्यवस्थापन समितिका कुनै पाँचओटा कार्य उल्लेख गरेमा प्रति एक कार्यका लागि एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क

कार्यहरू

- विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख, निरीक्षण र व्यवस्थापन गर्ने
- विद्यालयका चाहिने आर्थिक स्रोत जुटाउने

- शिक्षकलाई तालिमका लागि छनोट गर्ने
 - शिक्षकहरूको सेवाको सुरक्षा र संवर्द्धन गर्ने
 - विद्यालयको व्यवस्थापकीय, प्रशासनिक कार्य गर्ने गराउने
 - नेपाल सरकारबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरू लागू गर्ने
 - विद्यालयको अभिलेख अद्यावधिक गराई राख्ने
 - विद्यालय प्राप्त रकम सही रूपमा खर्च गरी रेकर्ड राख्ने
 - विद्यालयको साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने
 - विद्यालयको चल अचल सम्पत्तिको लगत राख्ने, राख्न लगाउने
 - विद्यालयको वार्षिक बजेट स्वीकृत गर्ने
- यस्तै विद्यालयसँग सम्बन्धित शैक्षिक, आर्थिक, प्रशासनिक, व्यवस्थापकीय अन्य कार्यहरू उल्लेख गरेमा प्रति बुँदा एक अङ्कका दरले ५ अङ्कसम्म दिने ।

खण्ड 'ग'

प्र नं. १६

- दैनिक पाठयोजना बनाउने र नबनाउने शिक्षकबीच शिक्षणसिकाइमा देखिने अन्तर उल्लेख गरेमा - ५ अङ्क
- पाठयोजना नबनाउने शिक्षकलाई पाठयोजना बनाउनु पर्नाका कारणसहित सुझाव दिएमा प्रति कारण एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क

बुँदाहरू

अन्तर

दैनिक पाठयोजना नबनाउने शिक्षकको शिक्षणसिकाइ प्रक्रिया	पाठयोजना बनाउने शिक्षकको शिक्षणसिकाइ प्रक्रिया
१. शिक्षक योजनाबद्ध र व्यवस्थित हुँदैन ।	१. शिक्षण योजनाबद्ध व्यवस्थित हुन्छ ।
२. पाठ्यक्रमको सही प्रयोग हुँदैन ।	२. पाठ्यक्रमअनुसार शिक्षण हुन्छ ।
३. कुन विषय के कसरी कति शिक्षण गर्ने भन्ने पूर्व तयारी नहुने ।	३. कुन विषय के कसरी कति शिक्षण गर्ने भन्ने पूर्व तयारी हुने ।
४. हचुवाका भरमा शिक्षण हुने ।	४. पाठयोजनाका आधारमा शिक्षण हुने ।
५. शिक्षक केन्द्रित शिक्षण हुने ।	५. योजनाबद्ध तरिकाले विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण गर्न सकिने ।
६. समयको सही पालना र उपयोग नहुने ।	६. समयअनुसार योजनाबद्ध तरिकाले शिक्षण गर्न सक्ने
७. कोर्स समयमा नभ्याउने वा चाँडै सकिने सम्भावना हुने, आदि ।	७. विषयको प्रकृतिअनुसार समयबद्ध तरिकाले शिक्षण गर्न सकिने ।

पाठयोजना बनाउनुपर्नाका कारणसहितका सुझावका बुँदाहरू :

- पाठ्यक्रमअनुसार योजनाबद्ध शिक्षण गर्न पाठयोजना बनाउनुपर्ने ।
 - निर्दिष्ट उद्देश्य राखी सोअनुसारका शैक्षिक सामग्री, शिक्षण विधि र उपयुक्त मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाउन पाठयोजना आवश्यक पर्ने ।
 - विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण विधि अपनाई प्रभावकारी शिक्षण प्रक्रिया अपनाउन दैनिक पाठयोजनाले सघाउने ।
 - शिक्षकलाई विषयवस्तुको प्रस्तुतीकरण गर्ने सम्बन्धमा पाठयोजनाले आधार प्रदान गर्ने र विद्यार्थीलाई सिक्न सघाउने भएकाले पाठयोजना प्रयोग गर्नुपर्ने ।
 - वार्षिक कार्यपत्रो र वार्षिक कार्ययोजना र एकाइ योजनाअनुसार समयमा कोर्स पूरा गर्न दैनिक पाठयोजना नभई नहुने ।
 - विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, व्यक्तिगत क्षमताको भिन्नतासमेतको ख्याल गरी कक्षा शिक्षण प्रभावकारी बनाउन पाठयोजना आवश्यक पर्ने ।
 - सफल शिक्षणका लागि अपरिहार्य साधन भएकाले सफल शिक्षणका लागि दैनिक पाठयोजना अति आवश्यक पर्ने ।
- अन्य उपयुक्त तर्क दिएर पाठयोजनाको कारणसहित आवश्यकता दर्सिने सुझाव दिएमा स्तर हेरी अङ्क दिने ।

प्र.नं.१७.

- परीक्षा र मूल्याङ्कनबीच उपयुक्त ५ ओटा अन्तर देखाएमा - ५ अङ्क
- वर्तमान विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गर्ने पाँचओटा ठोस सुझाव दिएमा प्रति बुँदा एक अङ्कका दरले - ५ अङ्क

परीक्षा र मूल्याङ्कनबीचको अन्तरका बुँदाहरू

परीक्षा	मूल्याङ्कन
१. शिक्षणको उद्देश्य र उपलब्धि मापन गर्ने एक साधन	१. परीक्षाबाट प्राप्त मापनको लेखाजोखा गरी निर्णय लिने प्रक्रिया
२. सामयिक कार्यक्रम	२. निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया
३. सीमित साधन र परिधि हुने	३. विभिन्न साधन र व्यापक परिधिमा आधारित हुने
४. गल्ती कमजोरी पहिल्याएर सुधारने मौका नदिने	४. गल्ती कमजोरी पहिल्याएर सुधारने मौका दिने ।
५. परीक्षाको प्राप्ताङ्कले मात्र विद्यार्थीको वास्तविक अवस्था थाहा नहुने	५. मूल्याङ्कनका आधारमा विद्यार्थीको स्तर थाहा पाउन सकिने
६. शिक्षण प्रक्रियामा सुधार नसघाउने	६. शिक्षण प्रक्रियामा सुधार सघाउने
७. सिकाइमा हतोत्साही गर्ने	७. सिकाइमा प्रोत्साहन गर्ने

अन्य यस्तै उपयुक्त बुँदाका आधारमा फरक देखाएमा स्तर हेरी अङ्क दिने ।

वर्तमान विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गर्ने ठोस सुझाव

१. परीक्षालाई मात्र मूल्याङ्कनको साधन नमानी मूल्याङ्कनका सबै प्रकारका साधनहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने ।
२. मूल्याङ्कनलाई शिक्षणसिकाइको अभिन्न अङ्ग बनाउनुपर्ने ।
३. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाई सुधारात्मक शिक्षण गर्नुपर्ने ।
४. परीक्षाफलको विश्लेषण र प्रयोग गर्नुपर्ने ।
५. शिक्षकलाई मूल्याङ्कनसम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र तालिम दिनुपर्ने ।
६. अभिभावकको सक्रियता बढाई शिक्षक अभिभावकबीच अन्तरक्रिया गर्नुपर्ने, आदि ।
अन्य यस्तै उपयुक्त बुँदाका आधारमा फरक देखाएमा स्तर हेरी अङ्क दिने ।